

→ NÄITÄ TARVITSET

- Mikä on sotarikos? (liite 1)
- Sotarikokset Suomen rikoslaisissa (liite 2)
- Uutisia Darfurin tilanteesta (liite 3)
- Suomen Kuvalehden artikkeli "Syyllisten takaa-ajo" (20.4.2007) (liite 4)
- Sotarikosten käsittely (liite 5)

Sodassakin on säännöt.
OPPIMATERIAALI
YLÄKOULUILLE
JA LUKIOILLE

→ TEHTÄVÄ 5A

- Kerätkää etukäteen tietoa kahdesta aseellisesta selkkauksesta, jossa on syyllistytty sotarikoksiin. Voitte myös yrittää löytää esimerkkejä tapauksista, jossa on rankaistu sotarikollisia.
- Keskustelkaa seuraavista asioista:
- Miten Suomessa ylläpidetään yhteyskuntajärjestystä?

ESIMERKKIVASTAUKSIA:

- poliisi
- tuomioistuimet
- vankilat
- vanhemmat
- ystävät
- lehdistö / media
- opettamalla hyviä tapoja / moralisääntöjä
- koulutuksen kautta (Koulutus parantaa ihmisten mahdollisuuksia hankkia elantonsa "rehellisesti" ja tekee rikollisuudesta vähemmän "houkuttelevan".)
- Miksi ihmiset Suomessa noudattavat lakeja?

ESIMERKKIVASTAUKSIA:

- ihmisten moraalit (haluan tehdä oikein)
- rangaistuksen uhka (ei kannata rikkoa lakeja, sillä voin joutua vankilaan)
- yhteiskunnan paineet (menetän kaverit jos rupean rikolliseksi)
- rationaalista ajattelusta (kannattaa kouluttautua – rikos ei kannata)
- Mikä rooli Suomessa on laeilla ja tuomioistuimilla? Mikä on mielestänne niiden perimmäinen tarkoitus yhteiskunnassa?
- Mikä rooli on yhteiskunnan moralisäännöillä verrattuna eduskunnan säätämiin lakeihin? Kummalla mielestänne on suurempi vaikutus ihmisten käyttäytymiseen?
- Ovatko lait ja tuomioistuimet tarpeellisia siitä syystä, että kaikki ihmiset eivät välitä yhteiskunnan moralisäännöistä?

→ TEHTÄVÄ 5B

- Käykää läpi oppilaiden keräämiä esimerkkejä selkkauksista, sotarikoksista, ja niiden käsittelystä. Mitkä selkkaukset valitsitte? Mihin sotarikokseen niissä oli syyllistytty ja miten asiaa oli käsitelty?
- Jakaantukaa ryhmiin ja laatikaa lista teoista, joista teidän mielestänne tulisi rangaista sodassakin. Mitkä teot tulisi mielestänne laskea "sotarikoksi"?
- Kerätkää vastaukset yhteen ja verratkaa niitä kansainvälisen rikostuomioistuimen 8 artiklassa tai Suomen rikoslain 11 luvun 5§:n tekoihin (liite 1 ja liite 2).

→ TEHTÄVÄ 5C

- Jakaantukaa ryhmiin ja miettikää keinoja joiden avulla tulevia sotarikoksia voitaisiin estää. Pohtikaa seuraavia kysymyksiä:
- Miten voidaan varmistaa, että taisteluihin joutuvat suomalaiset sotilaat eivät syyllistyisi sotarikoksiin?
- Mihin toimiin sotarikoksien estämiseksi voivat ryhtyä:
 - Asevoimien komentajat Komentajat ovat vastuussa sodan oikeussääntöjen noudattamisesta ja heidän vastuullaan on keskeyttää sotatoimet, jos sääntöjä rikotaan. Lisäksi komentajien tulee raportoida sodan oikeussääntöjen rikkomuksista ja vastata kurinpitotoimista. He ovat myös velvollisia tuomaan sääntöjen rikkojat oikeuden eteen.
 - Poliittinen johto: valtio / hallitus / eduskunta Poliittisen johdon tulee säätää kansalliset lait vastaamaan sodan oikeussääntöjen määräyksiä. Hallitus on viime kädessä vastuussa sotarikollisten etsimisestä ja syytteesen panosta. Poliittinen johto myös varmistaa, että sotilasjohto toimii niitä alaisia vastaan, jotka syyllistyvät rikoksiin.
 - Tuomioistuimet ovat vastuussa rikosten käsittelystä oikeudessa ja syyllisten henkilöiden rankaisemisesta

→ TEHTÄVÄ 5D

- Lukekaa HS:n uutinen Darfurin tilanteesta ja keskustelkaa seuraavista asioista:
- Mikä on tuomitsemisen merkitys rauhanprosessin kannalta? Olisiko pidätysmääräys mielestänne pitänyt saattaa voimaan? Perustelkaa näkemystänne puolesta ja vastaan.
- Miten oikeusprosessi saattaisi haitata rauhantekoa? Mitä vaaroja voisi liittyä tilanteeseen, jossa sotarikollisia armahdettaisiin rauhanprosessin aikana?
- Näkökulmia tehtävän purkuun: Joidenkin näkökulmien mukaan rauhanneuvotteluissa pitäisi rauhansopimuksen aikaansaamiseksi olla mahdollisuus armahtaa vallassa olevia henkilöitä. Kaikki tahot eivät kuitenkaan ole hyväksyneet tätä näkemystä, sillä oikeudenkäynnit tai niiden uhka eivät todistetusti ole estäneet rauhansopimusten solmimista. Voidaan myös katsoa, että oikeudenmukainen ja hyväksyttävä rauha saadaan aikaan vain, jos kaikki syylliset voivat joutua vastuuseen sodan aikana tehdyistä rikoksista.

→ TEHTÄVÄ 5E

- Lukekaa katkelmia toimittaja Hannu Pesosen kirjoittamasta Suomen Kuvalehdessä julkaistusta artikkelista "Syyllisten takaa-ajo" (20.4.2007) (liite 4). Keskustelkaa seuraavista asioista:
- Mitä ajatuksia artikkeli herätti? Mitkä tekijät mielestänne vaikuttivat osapuolten käyttäytymiseen ja mahdollistivat kansanmurhan?
- Kuinka Suomen valtion tulisi mielestänne toimia? Tulisiko syytetty luovuttaa Ruandaan vai tutkia tapausta Suomessa?
- Mitkä haasteita voi syntyä tilanteessa, jossa poliisi tutkii sodan aikana toisella puolella maailmaa tapahtunutta tapausta?
- Onko mielestänne tarpeellista tai järkevää käyttää veronmaksajien rahoja tällaisten tapausten tutkimiseen?

→ TEHTÄVÄ 5F

- Terrorismin vastaisessa "sodassaan" Yhdysvallat on vedonnut sodan oikeussääntöihin vangitessaan ihmisiä Guantanamo vankeileiriin. Afganistanissa ja Irakissa Yhdysvallat on myös usein puhunut "terroristeista" ja "terroriteoista" viitatessaan vihollistaistelijoihin ja heidän toimiinsa.
- Miten terroriteko mielestänne eroaa sotarikoksesta? Mitä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia on?
- Miksi Yhdysvallat käyttää termiä "terroristi" eikä esimerkiksi "vihollistaistelija"? Entä termiä "terroriteko", esim. "sotatoimen" sijaan. Mikä merkitys terminologian valinnalla on mielestänne?

SODAN OIKEUSSÄÄNNÖT JA TERRORISMI

Terroriteot on kielletty niin aseellisissa selkkauksissa kuin rauhan aikana

Terroristiset teot on sodan oikeussääntöjen mukaan kielletty aseellisissa selkkauksissa. Sodan oikeussäännöt ja määräykset eivät tosin sisällä terrorismin määritelmää, mutta ne kieltävät aseellisen selkkauksen aikana suurimman osan sellaisista toimista, jotka yleisesti mielletään "terrorismiksi", jos ne toteutettaisiin rauhan aikana.

Geneven sopimusten mukaan "yhteisrangaistukset samoin kuin kaikki pelotus- ja terroritoimenpiteet ovat kielletty". Sodan oikeussäännöt kieltävät teot, joiden tarkoituksena on levittää kauhua siviiliväestön keskuudessa ja tuomitsevat mm.: Hyökkäykset siviiliväestöä ja -kohteita vastaan, umpimähkäiset hyökkäykset, hyökkäykset uskonnonharjoituspaikkoihin, hyökkäykset vaarallisia voimia sisältäviin laitoksiin ja rakennelmiin, panttivankien ottamisen ja sellaisten henkilöiden murhaamisen, jotka eivät enää osallistu tai eivät lainkaan ole osallistuneet vihollisuuksiin.

Aseellisen selkkauksen aikana ei juuri ole merkitystä, nimitetäänkö siviileihin kohdistuvaa aseellista toimintaa terrorismiksi, koska siviileihin kohdistuva väkivalta on kansainvälisessä oikeudessa joka tapauksessa kiellettyä ja voi tulla rangaistuksi sotarikoksina.

Sodan oikeussäännöt soveltuvat vain sellaisiin terroritekoihin, jotka on toteutettu aseellisen selkkauksen yhteydessä. Ne eivät siis esimerkiksi sovellu vuonna 2002 Baliin tapahtuneeseen diskopommitukseen tai Yhdysvaltoja 11.9.2001 vastaan tehtyihin terrori-iskuihin, jotka tapahtuivat aseellisen selkkauksen ulkopuolella, eivätkä siten olleet sotarikoksia. Valtiot ovat kuitenkin erityisissä terrorismin-

vastaisissa sopimuksissa kriminalisoineet terroriteot ja olemmat tapaukset olivat kansainvälisen oikeuden ja kansallisten lakien vastaisia tekoja.

Mitä on "sota terrorismia vastaan"?

Yhdysvaltoihin 11. syyskuuta 2001 tehtyjen iskujen jälkeen Yhdysvallat alkoi yleisesti puhua "terrorismin vastaisesta sodasta" (englanniksi "war against terrorism" tai "war on terror"). Yhdysvallat myös vetosi sodan oikeussääntöihin vangitessaan henkilöitä Guantanamon vankileireille.

Kaikki terrorismin vastainen toiminta ei kuitenkaan ole sellaista "sotaa", johon sodan oikeussäännön soveltuisivat, eikä toimien nimeäminen "terrorismin vastaiseksi sodaksi" muuta tätä tosiasiaa. Sodan säännötkin soveltuvat vain, jos toimet tapahtuvat aseellisen selkkauksen aikana. Terrorismia vastaan voidaan kamppailla monin tavoin, esimerkiksi pakotteiden ja kansainvälisen diplomatian avulla. Sotatoimia eivät myöskään ole rikollisten luovuttaminen tai niiden valtioiden painostaminen, joiden väitetään avustavan terroristeja.

Sodan oikeussääntöjä ei siis sovelleta automaattisesti, vaikka valtio väittäisi, että kyseessä on sota. Sodan oikeussääntöjen perusajatus on se, että kansainvälisen ja kansallisen oikeuden soveltuvuus on ennalta määrätty.

Terrorismin vastainen toiminta voi myös tapahtua tilanteissa, johon sodan oikeussäännöt soveltuvat. Näin on esimerkiksi Yhdysvaltojen johtaman liittouman Afganistanissa lokakuussa 2001 aloittaman sodan kohdalla.

Terrorismi on ilmiö, eikä ilmiötä vastaan voida sotia, jos ei ole olemassa osapuolia, jotka käyttävät aseellista väkivaltaa toisiaan vastaan. "Terrorismin vastaisen sodan" asemasta olisikin osuvampaa puhua esimerkiksi "kamppailusta terrorismia vastaan".

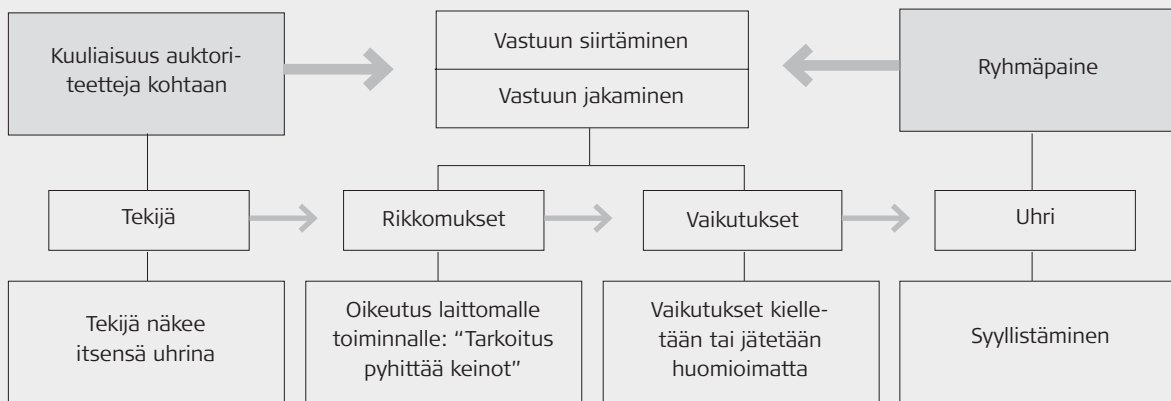
→ LISÄTEHTÄVIÄ +

- Pohtikaa, miten sotarikoksiin syyllistyneitä tulisi rangaista? Verratkaa luokassa esille nousseita asioita Punaisen Ristin tutkimuksen tuloksiin (liite 5).

MIKSI TAISTELIJA SYYLLISTYY SOTARIKOKSEEN?

Punaisen Ristin kansainvälisen komitean tilaaman tutkimuksen (Roots of Behaviour) mukaan tietoisuus ja moraalitietoisuus vaikuttaa sotilaiden käyttäytymiseen taistelutentillä. Tutkimuksen keskeisin viesti oli se, että ihminen on taipuvainen seuraamaan auktoriteettien ohjeita ja esimerkkejä. Tehokkain keino estää sotarikoksia on antaa selkeät ohjeet sodan käynnistä ja tehdä selväksi se, että sotarikoksista voi joutua syytteeseen. Alla oleva kaavio kuvaa sellaisia sotilaiden ajattelumaailmaan liittyviä tekijöitä, jotka liittyvät sotarikoksiin syyllistymiseen.

TAISTELIJOIDEN KÄYTTÄYTYMISTÄ OHJAAVAT PÄÄTEKIJÄT

Viite: Roots of Behaviour In War (ICRC 2005), jossa kaavio mukautettu teoksesta Albert Bandura "Moral disengagement in the perpetration of inhumanities", Personality and Social Psychology Review, Vol. 3 (3), 1999.